

ІЗ НАГОДИ ЮВІЛЕЮ ПРОФЕСОРА НАТАЛІЇ ДАРЧУК

Кафедра української мови і прикладної лінгвістики має всі підстави оголосити 2020 – роком Наталії Дарчук і комп'ютерної лінгвістики, адже сьогодні ми вінуємо **друга, колегу, УЧИТЕЛЯ, доктора філологічних наук Дарчук Наталію Петрівну** з нагоди 75-річного ювілею. Тлумачні словники – невід'ємний атрибут нашого філологічного буття – трактують *ювілей* як роковини життя, діяльності людини. Для професора Н. Дарчук життя й діяльність ніяк не визначаються як окремішні поняття, розділені комою, тому що для неї наукова та викладацька робота і є власне життя. Одухотворена енергія наукового пошуку Наталії Петрівни має велику вагу не лише для її учнів, колег, а й шириться далеко за межі нашого університету та здійснює помітний вплив на розвиток *вітчизняної комп'ютерної лінгвістики*.

Усупереч небезпідставним занепокоєнням соціологів щодо підміни авторитетів століття авторитетами на день, нав'язуваними ЗМІ, висока репутація такого вченого, як Н. Дарчук, робить добру славу Київському національному університету імені Тараса Шевченка. Це авторитет видатного науковця, невтомної трудівниці, високоморальної особистості, берегині роду.

Наталія Петрівна – **перший в Україні** доктор філологічних наук зі спеціальності 10.02.21 – **структурна, прикладна і математична лінгвістика**.

Пряма мова нашої героїні допоможе зазирнути за лаштунки офіціозу й відчутти зблизка тонкі душевні вібрації, що визначають життєвий лад особистості.

– Чи кар’єрна ви людина?

– Ні, ні! *Я мала змогу скористатися великим життєвим трампліном. Мою маму добре знали..., але це не для мене. Навіть захист дисертації я все відклала, тому що, на мою думку, не це важливо. Мене цікавить сам процес роботи.*

– Але в усякому процесі неминуча рутинна. Як ви це долаєте?

– *Справа в тім, що я дуже допитлива. Наприклад, зараз я працюю над синтаксисом у текстах Лесі Українки. Думала, превалюватиме підрядність, але ні. Чому в Лесі так багато безсполучникових конструкцій? Це ж дуже цікаво! Я завжди чекаю ‘евріки’, а коли зрозуміла – пішла далі. Крім того, рутину в роботі допомагають здолати можливості комп’ютерних технологій. Є так званий **векторний аналіз**, який можна здійснювати на візірцевих (добре вичитаних) елементах.*

– “Векторний аналіз” – звучить по-філософському. Наталіє Петрівно, скажіть, будь ласка, якими принципами ви керуєтеся в житті?

– **Чесність, відвертість.** *Я відкрита і розраховую на те, що зі мною спілкуються правдиві люди. А з іншими... якось домовимося. Якщо не довіряю, мені дуже складно спілкуватися. Не докоряю людям, не схильним до правдивості – просто відсторонююся.*

– Які психологічні труднощі шкодять Вам і як Ви їх долаєте?

– *Є страхи, які важко здолати. Хвилююся за життя й здоров’я близьких мені людей. Є фізіологічний страх темряви, але я з ним борюся. Є складні образи, але все треба прощати. На нас*

*завжди дивляться діти. І враження від наших вчинків вони несуть по життю. Сильного болю може завдати найближча людина. Але дай їй спокій, хай поміркує. Насправді **треба душу нести високо.***

– Які особистості багато значать для Вас?

– Звичайно, Валентина Ісидорівна Перебийніс, мій учитель. Якось в одвертій розмові вона сказала про себе: “Як мало я знаю”. А цій видатній, високоерудованій людині тоді було під 90 років! **Треба все-все життя боротися зі своїми гріхами і внутрішніми проблемами!** Ще дуже близькою мені є Людмила Антонівна Алексієнко. Ми можемо просто мовчати – і нам добре поряд.

– Які книжки значущі для Вас?

– О, багато. Віддаю перевагу психологічним роздумам. Зараз спав на думку наш філософ Сергій Кримський – дуже глибокий. С. Шелдон, можливо, “несерйозний”, але приємно читати. Не люблю фантастики. Але люблю казки. Щоправда, це не означає, що я романтик. Просто казка – довершений жанр. Хочу й сама взятися до написання оповідань. Наприклад, оповідь від імені мурашки чи їжачка. До речі, син нещодавно врятував їжачка, що впав у люк. Цікаво ж, що він про нас думає?

– Наталіє Петрівно, чи релігійна Ви людина?

– Із Людкою Антонівною ми поїхали до Назарета і Єрусалима. Там були й мусульманські святині. Я зрозуміла: **Господь – багатолікий. Він був, є і буде. Який Він? Я на шляху до пізнання Бога. Він є і в мені. Я це відчуваю.**

А розпочалося все в 60-ті рр. минулого століття, коли поєднання слів “комп’ютерна” і “лінгвістика” викликало в науковій спільноті підсмішкувате нерозуміння, а подекуди – відчайдушний спротив. У 1968 р. Наталія Петрівна Дарчук закінчила філологічний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка за спеціальністю *структурна і прикладна лінгвістика* й отримала диплом спеціаліста із записом: *автоматична обробка тексту; іноземна мова; перекладач-референт*.

Того ж року в Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР було сформовано окремий відділ структурно-математичної лінгвістики на чолі з професором В. С. Перебийніс, яка

стала натхненним науковим керівником тоді ще зовсім молодій, але надзвичайно талановитій, сповненої ентузіазму та працелюбності Наталі. Наталія Петрівна завжди згадує цей час як доленосний. У цій її першій науковій родині вчені з молодечею пристрасстю опановували насправді революційні підходи в лінгвістиці, як-от *створення частотного словника української прози*. Тоді ще не випадало геть усю копітку роботу з упорядкування величезних текстових масивів “доручити” розумній машині, тому, як жартували у відділі, доводилося “*творити схід і захід сонця вручну*”. Ось звідки притаманні Наталії Петрівні радість, завзяття й навіть азарт перед хай яким складним науковим почином.

У 1975 р. Н. Дарчук захистила кандидатську дисертацію на тему “Індивідуальне та загальне в лексичній системі авторського стилю” і була серед провідних науковців, які розгорнули масштабні дослідження відділу структурно-математичної лінгвістики.

За 28 років роботи у відділі – від старшого лаборанта до старшого наукового співробітника – Наталія Петрівна взяла участь у значущих для української прикладної лінгвістики проєктах, результати яких викладено в ряді колективних монографій: “Частотний словник сучасної української художньої прози” у 2-х томах (1981), “Закономірності структурної організації науково-реферативного тексту” (1982), “Автоматизація аналізу наукового тексту” (1984), “Частотні словники та їх використання” (1985), “Лінгвістичні проблеми автоматизації редакційно-видавничих процесів” (1986), “Морфологічний аналіз наукового тексту на ЕОМ” (1990), “Синтаксичний аналіз наукового тексту на ЕОМ” (1999).

У 90-х рр. Наталія Петрівна стає одним із розробників першого в українській комп’ютерній лінгвістиці *автоматичного редактора українського тексту* з назвою “*Рута*” та двомовного (українсько-російського й російсько-українського) *перекладача “Плай”*. Значущість цих програм для усієї сучасної лінгвістики складно переоцінити.

У 1996 р. разом із Л. Алексієнко, яка започаткувала для філологів-україністів Інституту філології Київського національного

університету імені Тараса Шевченка нову спеціалізацію – комп’ютерну лінгвістику, Наталія Петрівна з наснагою взялася за розбудову комп’ютерної лінгвістики в освітянському просторі України, що стало наступною помітною віхою в її житті.

Із того часу Наталія Петрівна Дарчук викладає базові й спеціальні курси новітньої спеціалізації, а також очолює наукове життя лабораторії комп’ютерної лінгвістики університету. Під її керівництвом захищено п’ять кандидатських дисертацій і незліченна кількість магістерських і бакалаврських робіт. За її ініціативи й участі були реалізовані такі масштабні дослідницькі проєкти: *Частотний словник сучасної української поетичної мови*, *Параметризована база даних сучасного поетичного мовлення*, *Морфемно-словотвірна база української мови*, *Електронний підручник з української мови для дистанційного навчання*, *Автоматичний морфний сегментатор українського тексту*, *Інформаційно-довідковий портал з української мови: www.mova.info*, *Корпус текстів творів Лесі Українки*, *Автоматичний семантичний аналіз українськомовного тексту*, *Інформаційно-пошукова системи лінгвістичних термінів тезаурусного типу* та *Корпус української мови*, який українська наукова спільнота називає **Корпус Дарчук**.

Багаторічний досвід наукової роботи Наталії Петрівни Дарчук у галузі комп’ютерної лінгвістики узагальнився захистом докторської дисертації на тему “*Лінгвістичне забезпечення автоматизованих систем аналізу українськомовного тексту (на прикладі систем автоматичного граматичного аналізу тексту АГАТ)*” (2015).

Внесок Наталії Петрівни в розбудову української комп’ютерної лінгвістики неодноразово був відзначений грамотами, подяками, вітчизняними та зарубіжними преміями, але найголовніша для неї відзнака – це розвиток справи її життя учнями й дослідниками.

Дорога Наталіє Петрівно, схиляємося перед Вашим **істинним авторитетом людини і талантом науковця**. Знову й знову вітаємо Вас із ювілеєм. Бажаємо Вам подальших наукових звершень, щасливого творчого довголіття, сімейних гараздів, здоров’я, радості нових відкриттів.